

ONDERDUIKERS | STRIJDBERS TEGEN ONRECHT KOMEN IN NEDERLAND EVEN OP ADEM

'Hier ervaar ik voor het eerst vrijheid'

Het zijn moderne onderduikers. Ze strijden tegen onrecht in Afrika, Azië en het Midden-Oosten, maar lopen daarbij zoveel gevaar dat ze nu 3 maanden in Nederland tot rust mogen komen. Shelter City, heet het initiatief.

GERBEN VAN 'T HOF

'Iedereen is bang voor iedereen'

Musa (60), Westelijke Jordaanoever: De lift ging stuk. Daar stond Musa dan. Samen met een orthodoxe jood. De Palestijn met in zijn hand het kogelvrije vest dat hij nodig heeft voor zijn werk. De jood die dacht dat het een bomgordel was en angstvallig naar zijn wapen greep. „We spraken elkaars taal niet. Keken elkaar argwanend aan. Tot de lift na 2 uur weer in beweging kwam. Dát is hoe we in Israël met elkaar omgaan. Iedereen is bang voor iedereen. Ik noem het een hysterische angst.“

Musa, een goedlachse man met een gebruid en gegroefd gezicht, stopte 16 jaar geleden met zijn baan als docent. Het geweld op de Westelijke Jordaanoever frustreerde hem. Hij wilde zoveel mogelijk gewelddadigheden registreren. Zoals die 17-jarige Palestijnse jongen die door Israëlische militairen in een jeep werd getrokken en er daarna met hoge snelheid weer uit werd gegooid. „Hij rolde dood over straat. Deze militairen kregen

„Mijn landgenoten vluchten helaas naar Europa. In Nederland doe ik ideeën op voor het verbeteren van de situatie in mijn thuisland. Zodat niemand hoeft te vluchten.“



„Ik heb nog nooit vakantie gehad, maar volgens mij voelt het zo. In Nederland vond ik mijn geluk. Voel ik me weer mens.“



'Middeleeuwse praktijken'

Svitlana (32), Oekraïne: Ze kwam altijd al op voor de gewone man. Dus toen in 2013 een protest tegen de corrupte regering uitbrak, stond Svitlana vooraan. Via Facebook liet ze de wereld meeleezen wat er in Kiev gebeurde. „Een vriend van me werd in zijn been geschoten. Geen ernstige verwonding, wel veel bloed.“ zegt de Oekraïense met het rossige haar en de rood gestifte lippen. De protesten onttaarden in een burgeroorlog. „Nu verzamelen we bewijzen van oorlogsmisdaden, aan beide kanten van het conflict. We willen die zaken voor het Internationaal Strafhof brengen. De overheid doet het niet.“

Mensen hebben vanaf hun balkon gefilmd hoe de granaten insloegen. Er zijn beelden van arresta-

ties. „We proberen achter de datum te komen waarop de video's zijn gemaakt. We bestuderen veranderingen om te achterhalen of mensen zijn gemarteld.“

Het werk trekt een zware wissel. „De relaties van iedereen binnen ons team staan onder druk. Ook die van mij. Ik kan de video's soms niet aanzien. Het zijn middeleeuwse praktijken in hedendaags Europa. Ik moest er even tussenuit. De komende jaren wachten me nog duizend-en-een misstanden om aan te pakken. Wat is gebeurd, moet worden gedocumenteerd. Voor de geschiedenisboeken. Of om te laten zien dat een slachtoffer geen anonieme persoon is, maar bijvoorbeeld dat aardige meisje dat in de bibliotheek werkte.“



FOTO'S DANIELLA VAN BERGEN

Shelter City

Shelter City is een initiatief van de mensenrechtenorganisatie Justice and Peace, gestuurd door het ministerie van Buitenlandse Zaken en de gemeenten Utrecht, Nijmegen, Groningen, Den Haag, Middelburg, Maastricht, Amsterdam en

Irina (62), Rusland: Irina is een kleine vrouw met vriendelijke, licht toegeknepen ogen. Ze komt op voor de rechten van gevangenen in Rusland. „Het is ons bijvoorbeeld gelukt om een gadget-neerde over te plaatsen die 6000 kilogram van zijn woonplaats was vastgezet. Zijn ouders waren oud en ziek. Ze hadden hun zoon 9 jaar niet gezien.”

Over een lange periode zijn dankzij haar inspanningen een hoop zaken verbeterd, stelt ze. „Ondergrondse cellen zonder ramen worden niet meer gebruikt. Er zitten minder gevangenen in een cel. Gevangenisbewaarders weten inmiddels wat mensenrechten zijn en gaan een stuk zorgvuldiger te werk. Ik teer op zulke successen.” Maar onlangs kreeg de Russin,

'Gevangenen zijn geen afval'

„Hier zie ik zwervers op straat die aan hun lot worden overgelaten. Ook bij jullie valt dus nog wel wat te verbeteren.”

die leeft van een pensioentje, een flinke dreun te verwerken. „Een hiv-patiënt die ik hielp, is gedood,” zegt ze met vochtige ogen. „Hij zat onder de blauwe plekken toen ze hem vonden. De officiële lezing was dat hij is gestorven aan aids. Maar ik weet bijna zeker dat hij is vermoord door de andere gevangenen, omdat die bang waren dat hij hen zou besmetten. Na deze gebeurtenis wilde ik een punt achter mijn werk zetten. Maar al snel realiseerde ik me dat ik de gevangenen niet aan hun lot kan overlaten. Gevangenen zijn geen afval.”

'Het lukte Mandela ook'

Kofi* (45) Gambia: „Past hij dáár in?” Grinnikend wijst Kofi naar het torentje van premier Rutte. Dan vallen zijn ogen opnieuw op de eindeloze stroom berichtjes op zijn telefoon. Er zitten provocaties tussen. Waarschuwingen. Bedreigingen. De Gambiaan probeert in de Afrikaanse dictatuur een maatschappelijk middenveld op te bouwen. Daar is de overheid niet van gediend. „Bij elke auto die langzaam langs mijn huis rijdt, kijk ik net zo lang tot hij weer weg is,” beklamt hij. „Vrienden van me verdwenen spoorloos. Anderen zijn gearresteerd. Ik nog niet. Maar het is een kwestie van tijd dat het gaat gebeuren.”

Ze vonden hem op school al een beetje radicaal. „Ik sta voor rechtvaardigheid. Het doet pijn te zien hoe de Gambianen lijden onder onderdrukking. In een land zonder economie, omdat de staat al decennialang alles naar zich toe trekt. Mensen stellen dat verandering onmogelijk is. Maar het is Nelson Mandela ook gelukt.” En het gaat ook in Gambia gebeuren, daarvan is hij overtuigd. „De jongere generatie durft misstanden aan te kaarten. Niet in klassieke demonstraties, maar via het internet. Ik verwacht een opstand. Mijn vrouw heeft werk gevonden in Groot-Brittannië. Mijn kinderen verblijven bij mijn moeder. Zij zegt telkens: stop toch met dat gevaarlijke werk. Maar dat weiger ik. Ons land moet vooruit. We zijn jarentlang een kolonie geweest. Nu zijn we onafhankelijk. Dan heb je ook met elkaar de verantwoordelijkheid om iets van het land te maken.”

* Om veiligheidsredenen is de naam Kofi gefingeerd.

„Ik krijg veel hulp. Nederlanders nemen me mee uit eten of leiden me ergens rond. In Zuid-Soedan doe je dat alleen met mensen die je goed kent.”



'Ik werd paranoïde van angst'

Zafar (33), Pakistan: De Pakistaanse radiomaker kreeg nogal wat voor zijn kiezen de afgelopen 7 maanden. Opgejaagd, werd hij. Achtervolgd. Dag in, dag uit. Op de radio vertelt Zafar zijn luisteraars over de gedwongen huwelijken in zijn land. Over militairen die burgers zomaar doden. Over kinderen die in een koranschool islamitische teksten in hun hoofd stamphen en daarbij aan kettingen liggen.

„Ze doken op toen ik op bed lag,” vertelt Zafar terwijl hij zijn wijsvinger omhoog steekt. „In totaal 44 militairen, waarvan twee in burger. Mijn vrouw en zoontjes zagen hoe mijn huis overhoop werd gehaald. Ze vroegen om mijn telefoon. Namen me mee. 40 uur lang werd ik ondervraagd. Met mijn nachtkleeding nog aan. En een kap over mijn hoofd. Ik zweette me kapot en kon nauwelijks ademen.”

Zijn arrestatie was zo groot in het nieuws, dat hij uiteindelijk werd vrijgelaten. Maar ook daarna ondervroeg de inlichtingendienst hem, in hotels. Bij de bakker. Tussen de groenten op de markt. „Ik vluchtte naar Nepal. Ook daar wisten ze me te traceren. Doodsbang vluchtte ik naar Afghanistan. Bracht de ijzige winter in Kaboel door. Illegaal. In een kamerke zonder verwarming. Met twee dekentjes. Het maakte me paranoïde. Ik wisselde elke dag van e-mailadres. En meerdere keren per dag van wachtwoord. „Hier in Nederland is het veilig. Niet alleen voor mij, voor iedereen. Ik heb in Nederland de energie weer gevonden om te schrijven. Ik ben weer de persoon die ik was en ben vastberaden om straks in Pakistan weer aan de slag te gaan. Ik sla terug.”

'Het tijdstip voor mijn executie stond al vast'

Christopher (31), Zuid-Soedan: Nog maar 4 jaar oud was Christopher toen hij in een vluchtelingenkamp in Oeganda terecht kwam. Met zo'n lawaai-erig vliegtuig van Russische makelij. Vanuit zijn geboortestad Juba, die werd gebombardeerd. „Opgroeien zonder familie is bikkhard,” knikt de Afrikaan in zijn tijdelijke Nederlandse woonplaats. „Maar elke vluchteling weet: je moet ermee leren omgaan. Omdat ik in Oeganda in de illegaliteit leefde, besloot ik op mijn 17de terug te gaan naar Zuid-Soedan. Ik zocht mijn geboortehuis op. Mijn moeder herkende me meteen. Het weerzien was emotioneel en afstandelijk tegelijk. We kenden elkaar

niet.” Christophers vrouw en dochter zijn nog in Oeganda. Zelf werkte hij voor de krant in de Zuid-Soedanese hoofdstad. Al doet de inlichtingendienst alles om hem monddood te maken. „Ik ben een keer of vijftien gearresteerd. In elkaar gemept. Omdat ik zou spioneren. Omdat ik de oppositie aan het woord had gelaten. Ik heb de dood in de ogen gekeken. Een keer stond zelfs het tijdstip voor mijn executie al vast.

„We vragen het ons bij elke publicatie af: Zal het iets veranderen? Waarom doen we dit eigenlijk? Telkens komen we tot de conclusie: de straffeloosheid is zo hoog in mijn land. Dat verhaal moet worden verteld.”



„In Nederland vond ik voor het eerst in lange tijd de rust om me weer eens te scheren. Mijn vrouw schreef: 'dus je bent in leven én je bent daar veilig!'”

„Thuis loop ik nooit door een park. Uit angst voor mijnen. Hier durf ik het gras weer te betreden.”